

L'ara tot just recuperada a Sant Martí presenta una altra característica comuna amb la del Museu de Girona. Han estat tallades en blocs de marbre que pertanyien a relleus escultòrics de l'Antiguitat, dels quals queden testimonis en el revers d'ambdues.

A l'ara trobada a Sant Martí és ben visible que el relleu antic va ésser repicat per eliminar-lo. La superfície del darrera ha quedat amb una forma abombada i amb forts senyals de l'eina emprada en desbastar-la. Però a més, al llarg d'un dels costats curts s'hi identifica encara, perfectament, un fris ornamental del relleu clàssic. El fris és separat 3,5 cm del caire de la pedra i té 3 cm d'alçada. Es format per una seqüència de fulles semicirculars, esquemàtiques, i petits triangles (4 fulles i 5 triangles).

Recorda una mica la pervivència del fris antic que hi ha a la cara posterior de l'ara de Sant Fost de Campsentelles, feta també reutilitzant una peça d'època romana.

Es coneixen diverses ares amb el marc simple, de característiques més o menys apropiades a la recuperada a Sant Martí d'Empúries, a la seva bessona de la mateixa església, i a la citada de la Neàpolis d'Empúries. Podem esmentar, per exemple, les de Roses (que té una làpida commemorativa del segle X gravada al revers), de Santa Maria de Terrassa i de Sant Salvador de la Vella.

Algunes han estat considerades d'època paleocristiana. D'altres, però, alguns autors les suposen dels segles IX-X. Sens dubte és problemàtic intentar fixar una cronologia precisa per a unes peces tan senzilles i funcionals.

Es ben sabut que Empúries era seu d'una diòcesi en època visigòtica, documentada als segles VI i VII. Si provenien de la dita època, les dues ares bessones degueren continuar fent la seva funció al temple de Sant Martí d'Empúries, del qual hi ha notícies del segle IX. I d'altra banda, juntament amb la pre-romànica lobulada, datable al segle X, devien integrar-se a l'església, reconstruïda pel comte Gausbert d'Empúries-Rosselló l'any 926, segons el text de la làpida de marbre que avui es troba sobre l'entrada. Cal tenir molt en compte que en el testament del comte Gausfred (fill i hereu de Gausbert) s'esmenten les tres advocacions del temple, a sant Martí, santa Maria i sant Pere.

Gràcies a l'interès de mossèn Xavier Xuclà, delegat per al Patrimoni Cultural del Bisbat de Girona, l'ara recuperada restarà exposada dins l'església emporitana. L'arquitecte Sr. Narcís Negre, del Bisbat, ha dissenyat un element de suport que permetrà la contemplació de les dues cares de la peça.

L'església de Sant Martí d'Empúries estotja, per tant, un conjunt de tres ares cristianes d'interès excepcional. Amb les altres peces —d'art, epigràfiques, litúrgiques— que es poden veure a l'exterior i a l'interior de l'edifici, esdevé un veritable museu.

Joan Badia-Homs. *Gener 1994*

BIBLIOGRAFIA

Engordany, la vida al solà (segles II aC - XX dC).— Patrimoni Artístic Nacional.- Andorra, 1993.- 117 pàgs., amb il·lustracions.

Aquest llibre és la història d'un d'aquests pobles pirinencs, d'origen romànic, que han desaparegut mancats dels recursos naturals necessaris per a poder-se adaptar a les exigències d'una economia de producció i consum, amb un estament artesà que no pot viure dels recursos migrats d'una agricultura-ramaderia. Escaldes va desenvolupar, a partir de l'època gòtica, una artesanía tèxtil que, primer, va anul·lar les possibilitats de creixement d'Engordany, i més tard va anar an-

nexionant-se'l fins aconseguir desplaçar la seva poca entitat d'hàbitat. L'església romànica de sant Jaume d'Engordany ha desaparegut, no en resten sinó unes poques filades del sòcol dels seus murs perimetrals, els fonaments i molt poc més.

El poble d'Engordany, obra de la colonització agrària del monestir de Sant Serni de Tavèrnoles, és un record, és el tema d'estudi d'historiadors i arqueòlegs.

La monografia que comentem presenta una estructura de treball exemplar: metodologia de treball, l'espai físic, el marc històric, l'evolució de l'edifici —església de sant Jaume (segles X a XX) (pàgs. 53-85); i, en uns annexos, es fa l'estudi antropològic de les restes humanes, l'estudi dels morters, l'estudi de l'advocació de l'església, l'estudi de la cultura material. Per acabar, hi ha un apartat de fonts documentals i bibliografia.

Ens felicitem de la continuïtat d'aquesta col·lecció de monografies del Patrimoni Artístic Nacional, que ha assolit "tota una filosofia de treball" que pot concretar-se en "un llibre sobre un edifici, l'església de sant Jaume, i alhora sobre un poble, Engordany... que representa el cas d'un típic poble de pagesos i pastors... situat a la solana... No tots els nostres pobles —escriu Josep Salleres i Codina, ministre d'Educació, Cultura i Joventut d'Andorra— han viscut de la mateixa manera i la consolidació d'Andorra com a centre turístic i comercial". Esperem i desitgem que aquest inici tingui continuïtat i la història d'Andorra sigui fruit de monografies com la ressenyada.

Joan-F. Cabestany i Fort

* * *

Guia. Museu Diocesà i Comarcal de Solsona.— Bisbat de Solsona.- Ajuntament de Solsona. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.- Barcelona, 1993.- 84 pàgs., amb il·lustracions.

La presentació redactada per Joaquim Calderer, director del Museu, justifica l'edició d'aquesta guia amb les següents paraules: "El fet d'haver finalitzat les obres d'adequació de totes les sales del Museu ens obligava a la preparació d'una Guia completa, la primera del Museu, que contemplés tots els seus fonts". Aquest propòsit d'oferir una informació al possible visitant ha estat assolit. El Museu es pot visitar amb la possibilitat d'obtenir una acurada informació tècnica completada amb la fotografia que ens brinda aquesta publicació. Es un servei que el visitant ha d'agrair perquè li permet una justa valoració del conjunt.

Hem de destacar d'aquesta guia la informació que proporciona de la secció romànica (pàgs. 36-49) i de la secció gòtica (pàgs. 50-65). Són les que tenen per a tot medievalista el màxim d'interès, especialment algunes de les peces més destacades de la col·lecció, com són l'ara de marbre blanc de Sant Salvador de la Vedella, els dos laterals d'altar de Sant Andreu de Sagàs, les pintures de l'absis de Sant Vicenç de Rus, les pintures de Sant Quirze de Pedret, de la secció romànica, i la Santa Cena, de Jaume Ferrer I, a la secció gòtica, entre moltes altres.

Felicitem el Museu Diocesà i Comarcal de Solsona per la tasca feta, i els seus realitzadors, l'equip de direcció format per Joaquim Calderer i Josep M. Trullén, i esperem que la tasca de recerca del conjunt del Museu, tant de l'exposició permanent com dels espais de magatzems preparats per a l'estudi, assoleixi una fita d'exemplaritat dintre el conjunt dels museus catalans.

Joan-F. Cabestany i Fort

* * *

Catalunya. Museus.— Generalitat de Catalunya. Departament de Comerç, Consum i Turisme. Departament de Cultura.- Barcelona, 1993.- 54 pàgs.

Aquest llibre és una abreujada guia, quasi un llistat dels museus existents a Catalunya, ordenats per poblacions. De cada museu hi ha una informació essencial: localització, titularitat, horaris i especialitat o àmbits històrics o temàtics. Aquesta informació permet poder preparar la visita amb tota comoditat. Aquesta publicació ha estat editada per dos departaments de la Generalitat i té una finalitat concreta: oferir al turista un servei, i per això està redactada, a més de en català, en castellà, francès, anglès i alemany. Pensem que aquesta informació elemental s'hauria hagut d'enriquir en descriure els grans museus; no hauria engruixit la publicació i potser hauria augmentat el seu servei.

Seria desitjable que aquesta col·laboració turísticocultural s'ampliés, i d'aquesta manera es pogués oferir al visitant, fos o no català, la possibilitat d'una informació actualitzada del ric patrimoni museístic de Catalunya.

J.-F. C. i F.

INFORMACIÓ

Organitzada pel Centre d'Art Romànic Català (ARCAT) es portarà a terme, el proper dia 2 de març una taula rodona sobre el tema *Confessio-Cripta: una qüestió a debatre*, la qual tindrà lloc a la sala Prat de la Riba de l'Institut d'Estudis Catalans (c/ Carme, 47), a les 6 de la tarda.

El Centre d'Art Romànic Català (ARCAT), des dels seus inicis, ha tingut l'objectiu de proporcionar als estudiosos la màxima informació de cadascuna de les esglésies que configuren el "Corpus" del Patrimoni Romànic Català. Aquesta investigació ha assolit un primer resultat: l'inventari i anàlisi d'un nombre d'edificis religiosos dels segles IX-XIII.

Aquest treball ha plantejat tota mena d'interrogants i, alhora, de suggeriments. Per aquesta raó s'ha considerat interessant l'organització d'un seguit de taules rodones amb la finalitat d'obtenir nous nivells d'estudi, que no pretenen la solució dels problemes sinó l'obertura de noves propostes per a un millor coneixement de l'art romànic català.

enguany, ARCAT continua aquest cicle de taules rodones que, sota el títol *Problemes i suggeriments a la recerca i estudis de l'art i la història del romànic català*, s'inaugurà el passat curs 1992-93. Els debats anteriors es dedicaren a l'estudi de *La "Civitas" preromànica d'Olèrdola: entre Roma i el romànic*; *Les tribunes: Serrabona, Cuixà i Sant Llorenç prop Bagà i Sant Vicenç d'Espinelves: història, arquitectura i decoració*, assolint en total una xifra de 177 assistents.

Aquest èxit ha animat l'ARCAT a continuar organitzant, per al present curs, dues noves taules rodones que presentaran temàtiques diferents i alhora suggestives, com són *Confessio-Cripta: una qüestió a debatre (2-3-94)* i *Els campanars del bisbat de Vic concretats en la comarca d'Osona (13-4-94)*.

L'origen de la Confessio-Cripta preromànica i romànica va quedar tallat per les noves exigències de la litúrgia de l'època gòtica, reprenent-se el culte a les relíquies a partir del segle XVI. No oblidem el gran reliquiari que flanquejava el retaule renaixentista de l'església del monestir cistercenc de Santa Maria de Poblet.

Tant a les passades sessions com a les que s'estan preparant s'ha convidat a participar-hi els estudiosos que, per la seva trajectòria d'investigació, s'han considerat més adients per aportar nous suggeriments i conclusions entorn a les temàtiques proposades.